

QORAQALPOG'ISTON SHAROITIDA EKSPERTBOP QOVUN YETISHTIRISH

Ismoilova Nasiba Nizomaddin qizi

Qoraqalpog'iston qishloq xòjaligi va agrotexnologiyalar instituti assistent òqituvchi

Matiyakubov Amirbek Xudoyar ògli

Qoraqalpog'iston qishloq xòjaligi va agrotexnologiyalar institute

Mevachilik va uzumchilik yo'nalishi 3-kurs talabasi

Annotatsiya. *Ushbu maqolada Qoraqalpog'iston viloyatida qovun yetishtirish agrotexnologiyasi bo'yicha tavsiyalar haqida so'z yuritilgan.*

Kalit so'zlar: *biologiya, ekologiya, agrotsenoz, agrotexnologiya, tuproq.*

Аннотация: *В данной статье рассказывается о рекомендациях по агротехнике возделывания бахчевых культур в Каракапогистанской области.*

Ключевые слова: *биология, экология, агроценоз, агротехника, почва.*

Abstract: *This article talks about recommendations on the agrotechnology of melon cultivation in the Karakapogistan region.*

Keywords: *biology, ecology, agrocenosis, agricultural technology, soil.*

KIRISH

Mamlakatimiz polizchiligi ko'p asrlik tarixga ega. Ayniqsa, xalqimiz qovunni sevib iste'mol qiladi. Yurtimizda hozirda qovunning 130 dan ortiq madaniy navlari tarqalgan bo'lib, ular pishib yetilish muddati, hosildorligi, ta'mi, meva vazni, saqlanish muddati bo'yicha o'zaro farqlanadi. Ota-bobolarimiz tomonidan yaratilgan qovunlarning ko'pchiligi jahonda shuhrat qozongan. Qovunning mevasi ajoyib ta'mga hamda ko'pgina foydali xususiyatlarga ega. Uning tarkibida 85-92% suv, 8-15% quruq modda, 0,8 % oqsil, 1,8% kletchatka, 6,2% boshqa uglevodlar, 0,9% moy, 20-30 mg/% askorbin kislotasi, temir, kalsiy, magniy, kaliy kabi mikroelementlar, organik va mineral tuzlar mavjud.

Yurtimiz qovun navlari mevalaridagi qand moddasi miqdori 14-16% ga yetadi. Tarkibida fruktoza moddasi miqdori ko'p bo'lsa qovun shirin, glyukoza moddasi ko'proq bo'lsa nimshirin ta'mga ega bo'ladi. Respublikamizda poliz ekinlarini yetishtirish bilan shug'ullanuvchi mutaxassislarning asosiy maqsadlari har gektar sug'oriladigan yerdan olinadigan, poliz mahsulotlari miqdorini yuqori va sifatli hosil yetishtirish hisobiga keskin oshirishdan iborat. Yuqori sifatli hosil olish uchun avvalo har bir ekinning biologiyasi, uning o'suv davrida ozuqaga bo'lgan talabi, ekish muddatlarini aniq bilish va yetishtirish jarayonidagi har bir tadbir o'z vaqtida, sifatli o'tkazilishini ta'minlash zarur. Inson hayotida oziq-ovqat mahsulotlarini, shu jumladan, poliz, mahsulotlarini yetarli ravishda ishlab chiqarish muhim ahamiyatga egadir. Aholini, poliz, mahsulotlari bilan ta'minlashni keskin yaxshilash hamda uzluksizligini yaratish hozirgi davrning dolzarb masalalaridan hisoblanadi.

TADQIQOT MATERIALLARI VA METODOLOGIYASI

Ochiq yerga qovun yetishtirish ikki qatlamli plyonka ostida yoki shunday deb ataladigan joyda amalga oshirilishi mumkin. Ikkinchi holda, siz hatto ko'chat bosqichini o'tkazib yuborishingiz va qovun urug'ini to'g'ridan-to'g'ri bioyoqilg'i qopqoq ostida ekishingiz mumkin. Bunday o'simliklar kamroq kasal bo'lib, ko'proq hosil beradi. Ochiq joylarda qovun yetishtirish uchun joy tanlash kerak. Qovunni ochiq yerga yetishtirishda faqat quyoshli joylarni tanlash kerak, kuchli shamollardan ishonchli himoyalangan bo'lishi kerak. Turar-joy va yordamchi binolar, bog' 'ko'chatlari (butalar va past mevali daraxtlar) shamol ta'siriga qarshi to'siq bo'lishi mumkin. Ular yo'q bo'lganda, qovun uchun ajratilgan yerning chetlari bo'ylab ikki qator qilib ekinlarni ekish kerak: makkajo'xori, jingalak loviya, loviya, kungaboqar va boshqalar. Qovunni yashil ekinlar, loviya, piyoz yoki pomidor o'sadigan joyga joylashtirish yaxshiroqdir.

Qovunni ikki yil ketma-ket bir joyda yetishtirish mumkin emas va uni besh yildan keyin eski joyiga qayta ekish tavsiya etiladi. Ochiq joylarda qovun yetishtirishda tuproqni yaxshi tayyorlab olish kerak. Qovun uchun tanlangan yer kuzdan boshlab tayyorlanadi. U yer o'simlik qoldiqlaridan va oldingi hosildan tozalanadi, tuproq belkurakning chuqurligiga qadar qaziladi. Qazish bilan parallel ravishda, yer o'g'itlar bilan to'ldiriladi. Agar kerak bo'lsa, kuzning oxirida yoki hatto birinchi qorda, yerning har kvadrat metriga qumli tuproqlarda 300-400 gramm ohak va qumloq tuproqlarda 500-600 gramm ohak kiritib, ohaklash amalga oshiriladi.

Erta bahorda qorning erishini tezlashtirish uchun qovun ostidagi maydon kul yoki quruq torf bilan sepiladi. Tuproqning iloji boricha tezroq isishi uchun tuproq ustiga yoylar qo'yiladi, ular ustiga plyonka cho'ziladi (yoki ular to'g'ridan-to'g'ri tuproqqa yoyib, uchlarini har qanday qulay materiallar bilan mahkam bog'lab qo'yishadi). Tuproqning yuqori qatlamining harorati +13 darajaga yetganda, uning yuzasi yumshatiladi va to'liq mineral o'g'itlar (80 g / sq.m) qo'llaniladi. Ekishdan yoki ekishdan biroz oldin tuproq yana 18-20 santimetr chuqurlikda gevsetilir, uning ustiga azotli o'g'itlar 15-20 g / kv.m nisbatda teng ravishda taqsimlanadi. Keyinchalik, tuproq tekislanadi va yana qora yoki shaffof plyonka bilan izolyatsiya qilinadi.

TADQIQOT NATIJALARI

Ochiq yerga qovun ekish. Ko'chatlar orqali poliz ekinlarini yetishtirishda, o'stirilgan o'simliklar may oyining oxirida, sovuqning qaytish xavfi allaqachon ahamiyatsiz bo'lganida, izolyatsiya qilingan tuproqda ekiladi. Qovun urug'ini darhol qumli tuproqlarda ochiq joyga ekishda ular taxminan 2-3 santimetr chuqurlikka, shlakli tuproqlarga esa 1-2 santimetr chuqurlikka ekiladi. E'tibor bering, may oyida ekish eng yaxshi vaqt va bu quruq urug'lar bilan amalga oshiriladi va iyun oyida ekin namlanadi yoki unib chiqadi, lekin faqat nam tuproqda bo'lganda shunday bo'ladi. Agar bu hosil uchun yer qora plyonka bilan qoplangan bo'lsa, unda uning ekinlari taxminan may oyining ikkinchi o'n kunligida boshlanadi. Bundan tashqari, plyonka olib tashlanmaydi,

balki unda shunchaki xoch shaklidagi teshiklar hosil bo'ladi. Qatorlar orasida 70 santimetr, teshiklar orasida esa 50 santimetr qoldiriladi. Kichkina spatula bilan ular orqali teshiklar qilinadi, ularga 3 ta urug' tushiriladi va keyin nam tuproqqa sepiladi. Ular o'sib chiqqach, ular o'zlari boshpana ostidan undagi kesiklar orqali chiqib ketishadi. Tuproqlarni shaffof plyonka bilan isitganda, tuproqni qizdirgandan so'ng, yuqoridagi ekish sxemasiga muvofiq yer yuzasida teshiklar qilish kerak. Ekish tugagandan so'ng, plyonka asl joyiga qo'yiladi, lekin ko'chatlar bir muncha vaqt davomida iliq holda rivojlanish imkoniyatini ta'minlash uchun yerga mahkam suyanmaydi. Ular plyonkaga yotqizilganda, ularning ustida kesmalar qilinadi. Birinchidan, plyonka janub tomondan kesiladi, shunda tender o'simliklar sovuq shimoliy shamol ostida tushmaydi. Ularning rivojlanishi bilan teshik kengaytirilib, plyonkada yarim doira kesiladi. U kesilmaydi, balki shunchaki plyonka ostiga qo'yilgan bo'ladi. Harorat keskin tushib ketgan taqdirda, u o'girilib, yosh ko'chatlar shlyapa bilan qoplangan bo'ladi. Qovun yetishtirish - qanday sharoitlarni ideal deb hisoblash mumkin? Biz allaqachon eslaganimizdek, guruch ekish uchun soyasiz tuproqlarni ajratish kerak. Urug'larning unib chiqishi uchun +17 C harorat talab qilinadi, lekin undan yuqori stavkalar ideal hisoblanadi - +25 dan 35 S gacha. Qovunlarning o'sishi va faol rivojlanishi uchun kun davomida +25 - +30 C va kamida kechasi +18. Tuproq va havoning haddan tashqari namlanishi ehtimolini istisno qilish kerak - aks holda qovun va sabzavot tahdidi ostida. jiddiy kasallik zamburug'lar sabab bo'ladi. Optimal havo namligi taxminan 60-70% deb hisoblanadi. O'rta bo'lakda qovun etishtirish - to'g'ri urug'larni qanday tanlash kerak Qovun urug'ini tanlashda oqilona yondashish kerak: haroratning haddan tashqari o'zgarishiga, qisqa vegetatsiya davriga va mevaning tez pishishiga chidamli duragaylar va navlarga e'tibor bering. Urug'lik do'konlarining javonlarida bunday xususiyatlarga ega navlarni tanlash juda keng. Deyarli har yili ajoyib ta'm sifatlari bilan yuqori hosil olish mumkin, albatta, qishloq xo'jaligini yetishtirish texnikasi bo'yicha tavsiyalarni hisobga olgan holda bo'ladi

MUHOKAMA

Qoraqalpog'istonda sug'oriladigan yerlarning kam qismini sabzavot va poliz ekinlari, kartoshka va ko'p yillik mevali daraxtlar egallaydi. Ular asosan ichki talablarga muvofiq rivojlanmoqda. Qoraqalpog'iston Respublikasi belgili darajada gurvak, gulobi, shirin pechannik va boshqa qovun navlarining vatanidir. Tarnak eng tezpishar navlar qatoriga kirib, u ekilgandan so'ng 30-35 kunda o'z mahsulini beradi. Handalak ham tezpishar navlardan hisoblanadi va shakirporaga uxshab 40-45 kunda pishadi. Qoraqalpog'istonda qovunning kechpishar navlaridan biribishyak bo'lib, u kuzning o'rtalarigacha boradi va qishda saqlashga qulaydir. Ayrim qovun navlarining salmog'i 1 kungacha ketadi. Qoraqalpog'istonning iqlim sharoiti qurg'oqchilikka moslashgan. Tuprog'i unumdor Amudaryo tekisliklaridan iborat. Bu poliz ekinlarini yetishtirishga yordam beradi. Shu

ko`rsatilgan majmualarning birortasi etishmay qolsa, qovun navlarini etishtirib bo`lmaydi. Shu tufayli Amudaryo del`tasidan boshqa tumanlarda qovun ko`p etishtirilmaydi.

O`tgan asrlarda mazali Qoraqalpoq qovunlari tuyalar bilan Hindiston, Eron, Rossiya va boshqa davlatlarga chiqarilib, transport-iqtisodiy aloqalarini mustahkamlashga ijobiy ta`sir ko`rsatgan. Qoraqalpog`istonda bog`dorchilik va uzumchilikni rivojlan-tirish uchun katta imkoniyatlar bor. Markaziy bog`dorchilik va uzumchilik ilmiy tekshirish institutining ma`lumotlariga qaraganda, Qoraqalpog`istonda har xil vino tayyorlashga va mahsulotlar ishlab chiqarishga imkoniyatlar mavjud. Keyingi yillarda nokning navlarini ixtisoslashgan xo`jaliklarda rivojlantirish natijasida sifatli mahsulotlar tayyorlana boshladi va transport orqali jo`natish qulay bo`lganligidan qo`shni davlatlarga chiqariladi.

“Gurlan” – kechpishar, nihollari unib chiqqandan keyin mevasi 108-120 kunda pishadi. Qovuni yirik, tekis, rangi sariq, qora rangli uzuq yo`llari bor, to`ri dag`al, to`liq, tarkibidagi qand miqdori 8-9%. Hosildorligi 40-45 t/ga. Mevasi uch-to`rt oygacha saqlanadi, tashishga chidamli. Yurtimizning barcha mintaqalarida iqlimlashtirilgan. “Amudaryo” – kechpishar, qishda saqlanadigan nav. Nihollari unib chiqqandan mevasi yetilguncha bo`lgan davr 112-120 kun. Qovuni yirik, og`irligi 4-6 kg, kalta silindrsimon shaklda. Sirti g`adir-budir, jigarrang, gulsiz. Eti oq, tarkibida 10-12% qand bor. Hosildorligi 45-50 t/ga. Xorazm viloyati va Qoraqalpog`iston Respublikasida iqlimlashtirilgan.

XULOSA

Mutaxassislar Markaziy Osiyo qovunlarini yetishtirishni tavsiya etmaydi, o`rta bo`lakda ular yomon kurtaklar nish beradi va zaif butalar, ularning gullashi intensivlikda farq qilmaydi, meva berish faqat g`ayritabiiy issiq yozda mumkin.

O`rta chiziq uchun eng yaxshi navlar: duragaylar Aikido, Galileo, Skif Oltin, Zolushka, Polydor, Mingyillik, navlari Iroquois, Ozhen, Shirin ananas. Ularning barchasi boshqacha: chang chiriyotgan va fusarium infeksiyasiga qarshilik, juda yuqori shakar miqdori, taxminan 8-12%, mevalarning tez pishishimeva vazni, o`sayotgan sharoitga va xilma-xilligiga qarab, 0,8 dan 2 kg gacha bo`lishi mumkin. Shunday qilib, mazali natijaga erishish uchun biz yuqorida eslab o`tgan navlarini o`rta band uchun qovun ekish kerak, ikkinchi ajralmas shart uni etishtirish uchun qulay sharoitlarni yaratish bo`ladi.

REFERENCES:

1. https://uza.uz/uz/society/Qoraqapog`iston-qovunchilik-maktabi-qayta-tiklanadi-27-03-2020?sphrase_id=10752144
2. <https://cyberleninka.ru/article/n/poliz-mahsuloti-qovunni-navlari-va-yetishtirish-texnologiyasi>

3. https://www.agrobank.uz/upload_files/documentation_file/6088f4314e271.pdf

4. Usmanova, D. ., & Shodieva, G. N.

6. Usmonova D. et al. PRINCIPLES OF DIVISION OF WORD CATAGORIES IN UZBEK LANGUAGE //YOUTH, SCIENCE, EDUCATION: TOPICAL ISSUES, ACHIEVEMENTS AND INNOVATIONS. – 2022. – T. 1. – №. 2. – C. 60-65.

7. Komilova N. GENDERED LEXICON OF ENGLISH LANGUAGE //Science and innovation. – 2022. – T. 1. – №. B4. – C. 192-194.

8. Abdilkadimovna K. N. THEORETICAL ANALYSIS OF GENDER RELATED WORDS IN ENGLISH LANGUAGE //YOUTH, SCIENCE, EDUCATION: TOPICAL ISSUES, ACHIEVEMENTS AND INNOVATIONS. – 2022. – T. 1. – №. 2. – C. 179-182.

9. Dusmatov, H. H. (2022). PRINCIPLES OF DIVISION OF WORD CATAGORIES IN UZBEK. RESEARCH AND EDUCATION, 38. 10. Turdalievich T. A., Gulyam Y. Morphological features of pedolytical soils in Central Ferghana //European science review. – 2016. – №. 5-6. – C. 14-15.